

PÁR POZNÁMEK K DATABÁZI OTISKŮ

ČESKOSLOVENSKO /1946 -1992/pseudoznámka/KOMERČNÍ SUBJEKTY

Před několika dny jsem ukončil práce na Sešitu 1 obsahujícím pilotní projekt **Databáze výplatních otisků z území Československa v letech 1946 – 1992 (výplatní razítko ve tvaru zoubkované pseudoznámky). Sešit 1 obsahuje otisky s dohlédacími poštami PRAHA_ - PRAHA 096, tedy s poštami, které mají vypadlé číslo pošty až po poslední poštu, která má před číslem nulu.**

Databáze zachycuje pouze otisky s pseudoznámkou s daty 17. 12. 1946 – 31. 12. 1992 s tím, že ve výjimečných případech se mohou vyskytnout i otisky s datem po 31. 12. 1992 (tzv. doběhové otisky ve stejném tvaru, ale s pozdějšími daty).

Databáze obsahuje jen komerční subjekty (podniky, firmy, instituce, organizace apod.), nikoliv pošty).

Jedná se první pokus zachytit dlouhé období více jak 40 let, období, kdy se prudce zkažila kvalita výplatních otisků a navíc se začaly tisknout na obálky velmi špatné kvality všech barev, jen ne bílé. Navíc docházelo k fyzickému a morálnímu zastarání strojů, z nichž mnohé orážely zásilky již od samého počátku používání strojů v roce 1926 bez nutné údržby a za nedostatku náhradních dílů. Za vládnoucího režimu nebyly ani prostředky na nákup nových modernějších strojů až na světlé výjimky

V porovnání s obdobím 1. republiky a protektorátu ČM otisky ztratily viditelně na své kvalitě. I sběratelský obor utrpěl díky neorganizování zájemců o sbírání po roce 1935, kdy dopis Josefa Bezchleby Albertu Jonášovi prakticky ukončil činnost Odboru frankotypů KČF. Až do roku 1966, kdy byla založena Komise speciálních později specializovaných oborů a ještě později poštovní historie a celin a ještě později jen poštovní historie, kam výplatní otisky metodicky spadaly. V období let 1935 – 1966 se sbíralo individuálně, pokud se sbíralo. Těm, kteří sbírali, budiž vysloven velký dík. Jinak bychom na databázi nemohli ani pomyslet, natož ji vytvořit.

Výplatní otisky spadly na 31 let do oblasti filatelistického nezájmu a do prachu filatelistického zapomnění a opovržení. Nebyly samy, podobných poštovně historických artefaktů je více. Tyto faktory způsobily, že dosud nemáme žádný ucelený přehled otisků z tohoto období, jen několik typologických pokusů, ale věcný katalog ani náhodou. Věcný a i typologický katalog 1946 – 1992 českého autora mají na Slovensku, vyšel i první pokus poštovních výplatních otisků 1946 – 1976 domácího autora. Typologii najdeme v mezinárodním katalogu amerických autorů z roku 2006, v obhájené jurymanské práci a typologické příručce českého autora z roku 1991, v práci švýcarského Itala a Čecha zachycující období Československa typologicky a částečně i věcně (barevná elektronická verze), a v rukopisné

práci zachycující otisky mimopražské, která byla zpracována v roce 1991, ale nevyšla a je sběratelům nedostupná. Navíc autoři jakoby se pražským otiskům vyhýbaly – až na světlou výjimkou švýcarsko – české spolupráce.

Proto jsem se pustil do pražských otisků, i přes všechny tyto vážné překážky. Lepší je začít, než čekat a nechat škodlivé vakuum působit na opětné zapomení tohoto oboru.

METODIKA

Vzhledem k enormnímu počtu otisků jsem zvolil co možná nejjednodušší metodiku zpracování. Není v lidských silách oří velkém množství otisků v krátkém dostupném čase sestavit dokonalý seznam. Je nutno jít postupně. Předně se jedná od databázi, kterou lze lehce rozšiřovat. Popisky jsou vysoce úsporné a nedají se srovnat s předchozími katalogy, na kterých jsem zejména s dr. M. Bouškou v 70. a 80. letech pracoval. Tam jsme vycházeli vstříc široké filatelistické obci včetně příznivců námětové a regionální filatelie. Nyní vycházím hlavně z toho, že současní sběratelé jsou již zvyklí na styl katalogů a seznamů, které se mezi sběratele dostaly a vžily se do jejich podvědomí.

Základní seznam a dodatky

DATABÁZE je poštovně – historická s abecedním či číselným řazením (uživatelů a pošt). Není sestavena ani chronologicky, ani podle čísel strojů či podle jiného dalšího hlediska.

Na mém osobním webu jsou již zavěšeny jak základní databáze, tak i dodatky. Začínám pražskými otisky, kde dohlédací pošta nemá číslo (vypadlé) a pražskými otisky s dohlédací poštou 01. Celkem 56 stran základního seznamu obsahuje otisky těchto pošt: **PRAHA __, 01, 04, 06, 07, 08, 011, 013, 015, 021, 022, 024, 028, 033, 034, 074, 075, 093, 096. Strany jsou číslovány. Dalších 36 stran obsahují dodatky, které jsou označeny jako Dodatky k databázi počínaje D 1 a pod číslem D 1/1. V jednotlivých záznamech jsou odvolávky na příslušnou Prahu – lze je tedy přiřadit k záznamům v základní databázi. *Stále se objevují dodatky a nelze je z technických důvodů začadit do základního seznamu. Oba zdroje budou sceleny, až se dokáže, že příliv nových dodatků skončil či aspoň zpomalil.***

Nepřítomnost číslování abecedního seznamu

Jednotlivé záznamy nečísloji, zejména z praktických důvodů, aspoň prozatím. Seznam je seřazen podle číslování pošt a v rámci pošt jsou abecedně sestaveny jednotlivé pozice., přičemž rozhoduje písmeno prvního slova v označení oprávněného uživatele, případně první písmeno v natištěném či známém názvu subjektu u otisků, kde jsou v názvu zkratky či kresby apod. Pokud někde bude porušeno abecední pořadí, tak se omlouvám a je na sběrateli si opravit svůj seznam.

Záznamové údaje a význam zkratek

Záznamové údaje jsou co možná nejúspornější. Tvoří je: **název dohlédací pošty/název soustavy či typ výplatního otisku/zkrácený název uživatele/rozlišovací symboly či rozlišovací písmena/výjimečně poznámky důležité pro otisk.**

Je na sběrateli, aby z obrázku rozpoznal rozdíly mezi jednotlivými otisky, pokud se jich vyskytne více. Může jít o rozdíly v denním razítku, označení oprávněného uživatele, pořadovém čísle či výplatním razítku.

Použité zkratky v záznamu:

FR – soustava Francotyp

PO – soustava Postalia

PB – soustava Pitney-Bowes

HAS - Hasler

PO-JUN - Postalia - Junior

Zkratka u Francotypu:

FR 8h – 4m – 1K apod: Soustava FR: Francotyp, 8, 6: osová vzdálenost mezi středy DR a VR 8cm či 6cm+-tolerance, h= horní číslo počítadla, s= střední číslo počítadla, 4m, 3m, 5m různý počet míst včetně znaménka u výplatní hodnoty, + hvězdička, čtyřlístek, křížek apod. – jediný symbol

DR – denní razítko

OVS – otisk výplatního stroje, též VO – výplatní otisk

VS – výplatní stroj

VR – výplatní razítko

VZ – výplatní znaménko

OOU – označení oprávněného uživatele

VH – výplatní hodnota

VČ – výplatní číslice

-h- číslo počítadla nahoře mezi denním a výplatním razítkem

-0- číslo počítadla chybí

-s- - číslo počítadla ve středu mezi denním a výplatním razítkem

3, 4, 5 – místa výplatní hodnoty (tří, čtyř, pětimístná

m – místo hodnoty

? – nejasnost či neprokázaný/nedoložený údaj

K – kruh denního razítka, doplněno číslem 1 (jednokruh), 2 (dvoukruh) event., dalšími údaji ohledně můstků

(g), (ng) – gotické či novogotické tvary číslic hodnoty, kde není uvedeno v otisku jsou československé oválné číslice různého druhu

Všechny otisky jsou reprodukovány, někdy v bídné kvalitě, za což se omlouvám. Není v lidských silách provést kvalitní retuše. Takže u většiny lze vyčíst z otisku nutné údaje pro sběratelské účely.

Existuje i odlišná osová vzdálenost – např. 74 či 78 mm, tento údaj práce nezkontroluji.

Datum denního razítka

Datum denního razítka může mít řadu zvláštností. Nechávám na sběrateli, aby si otisky odlišil i na tomto místě.

Odlíšené vrocení není uvedeno, stejně jako hraniční známá data. Základní datum databáze je v otisku. Je na sběrateli doplnit si datu odlišná údaji ze své sbírky.

Předmět činnosti uživatele

Neuvádím ani předmět činnosti uvedených subjektů.

Cenové záznamy

Cenové kotace nejsou uvedeny, jedná se o věcnou databázi. Všeobecné hodnotící kritéria jsou uvedeny ve zvláštní kapitole před věcnou částí databáze.

Ostatní údaje

Pokud je to nutné absolutně zajímavé, další údaje jsou uvedeny slovně nalevo od otisku.

Identifikace otisku ze sbírky

Sběratele prosím, aby se naučili zatím pracovat s oběma nezávislými seznamy při identifikaci otisků své sbírky (Základní databáze a Dodatková databáze)

Přítomnost obrázků

Až na několik výjimek jsem zařadil do databáze všechny otisky, i když jsou špatné kvality. Speciálně označení uživatele není popisováno tak, jak tomu bylo u předchozích katalogů.

Další dodatky

Další dodatky, pokud se vyskytnou budou zařazeny v rámci 15. a dalšího pokračování v kategorii Filatelie a poštovní historie, případně Databáze na osobních stránkách.

Rejstříky, abecední seznam uživatelů, význam symbolů a odkazy

Databáze neobsahuje žádné rejstříky, aspoň prozatím. Nejsou ani uvedeny odkazy např. na dva stejné otisky, to nastane, až bude jednotlivým záznamům přiřazeno číslo databáze či katalogu. Databáze neuvádí ani abecední seznam uživatelů a význam symbolů v označení uživatelů.

SOUSTAVY strojů v předmětné lokalitě a ve sledovaném období

PŘEHLED SOUSTAV	
FR 8 - h - 3m	
FR 8 - h - 4m	
FR 8 - h - 5m	
FR 8 - 0 - 4m	
FR 8 - 0 - 3m	

PŘEHLED SOUSTAV

FR 6 - 0 - 3m	
FR 6 - 0 - 4m	
FR 6 - 0 - 5m	
FR 6 - s - 4m	
FR 6 - h - 4m	

PŘEHLED SOUSTAV

PO	
PB	
PB	
HAS	
PO - JUN	

DENNÍ RAZÍTKA

Jednou z důležitých částí výplatního otisku je denní razítko (DR). Slouží k jednoznačné identifikaci výplatního otisku a jeho dohlédací pošty (pevná část). Dále prostřednictvím své pohyblivé části určuje datum vyplacení a většinou i odeslání zásilky. Tímto navazuje na nařízení UPU a příslušné poštovní správy, na jejímž území výplatní otisk vyplácí zásilky.

Vzhled DR určují normy a nařízení poštovní správy. Postavení DR vychází z konstrukce příslušného stroje. Liší se podle soustav.

Postavení

DR: **DR**/OOU/VR, OOU/**DR**/VR, OOU/**DR**/OOU/VR, **DR** --- VR

OOU.

Co jej tvoří?

1/ 1K

2/ 2K bez můstků

3/ 2K s můstky (slabé, silné)

4/ 1K s dvěma půlměsíci

Pro zajímavost: v tomto vymezené lokalitě a v tomto vymezeném časovém období jednokruhové razítko je zatím zachyceno u Pražských pekáren a mlýnů (Praha 093 – otisk s datem 11. 12. 1958).

Převládají DR dvoukruhové s můstky. „Bezmůstkové“ DR jsou u soustavy Hasler a Pitnes - Bowes.

Otisků s DR s „půlměsíci“ není zachyceno mnoho, jedním z nich je např. otisk Středočeského obchodu (Praha 022) – viz).

Údaje

1/ Název dohlédací pošty bez PSČ

2/ Název dohlédací pošty s PSČ

Číslice

Zachyceny/ různé tvary a velikosti.

Zajímavé je vročení (v zásadě vždy vyšší o výšce 3 – 3,5 mm).

Číslice data o velikosti +- 2,5 mm různých tvarů.

Arabské číslice s výjimkou římských číslic pro měsíce u několika otisků (zejména Postalia).

Rozlišovací písmena a symboly..

Řada otisků obsahuje v dolním mezikruží různá čísla (nejčastěji malá písmena jako „a, b“) a další symboly jakými jsou křížky, hvězdičky pěticipé, hvězdičky šesticipé o různých velikostí a různého počtu (1 – 3). Jsou zachyceny i kombinace symbolů a písmen.

Opět pro zajímavost: Jednou z prvních změn vročení (je vyšší než ostatní části data) je u otisku uživatele Pragoexport s datem v roce 1955.

Rozměry (průměr vnějšího kruhu)

Tento údaje je jedním ze sběratelsky sledovaných údajů. vše v milimetrech.

Francotyp:

1K – 23

Dvoukruh - 23, 24, 25, 26

Postalia

25, 26, 27

Pitney Bowes

23.24

Hasler

26

Postalia – Junior

25

Vzdálenost mezi dvěma kruhy kolísá mezi 3 – 5 mm u Francotypu, u Postalie a Postalie – Junior je 4 mm, u Pitney-Bowese a Hasleru 3, 5 .

A ještě jeden poznatek – vlivem fyzického opotřebení či nedostatku barvy se může stát, že se tzv. vytvoří chybotisk, který chybotiskem není, prostě chybí náležitý tlak a množství barvy je chabé a nedotiskne se úplně datum.

DENNÍ RAZÍTKA (DR)

